

Наташа С. ДРАКУЛИЋ КОЗИЋ¹

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Катедра за српску књижевност

ДОЛЕТЕ ЧЕЛКА ОД БОГА – СИМБОЛИКА ПЧЕЛЕ У СРПСКОЈ ОБРЕДНОЈ ЛИРИЦИ

Мотив пчеле у српској обредној лирици активира низ значења од којих доминира њена медијаторска симболика. Стихови потврђују повезаност овог благог и чистог бића с божанством, при чему се оно истиче као весник што људима доноси гласе о берићету. Циљ истраживања јесте указивање на специфичан, празнични контекст извођења песама, као и испитивање алузија на предања, веровања, обреде и обичаје, те улоге уметничких, стилских и језичких средстава у томе. Посебна пажња посвећена је кретању ове животиње на вертикалној и хоризонталној равни, као и кроз граничне просторе. Поред тога, у раду се указује на обредни календар у чијим се оквирима пчела појављује.

Кључне речи: пчела, симболика, српске усмене лирске песме, обред, празник

1. Уводне напомене

Основна симболика пчеле, не само с аспекта традиционалне културе Срба и српске усмене књижевности, у чијим је оквирима овде испитујемо, већ и у све-словенском, па и глобалном контексту, односи се на њену сакралност. Она је чисто и благо биће пореклом од Бога, што се види и у самом именовану, с обзиром на то да се назива *божјом угодницом* у Русији, *божјом мудрошћу* у волињском Пољесју и *божјим црвом* код Пољака (в. Гура 2005: 335). Такође, низ предања њен настанак доводе у везу с Богом.² Осим тога, пчела се по свом култном значају не сврстава у бубе и инсекте, па чак ни у животиње, о чему сведочи чињеница да се за њу не каже да је липсала, угинула, или цркла, већ да је умрла.

Када је реч о пчелиној вези с другим животињама, она је најближа стоци, пре свега овци, пошто се за њу такође каже да пасе. Попут стада, ни кошнице се не броје, а највећи број обреда поводом пчела изводи се око Божића и Ђурђевдана, што је такође карактеристично и за овце (в. Раденковић 1996: 185). При томе треба напоменути да се симболика овце у библијском контексту и општем смислу односи на послух (верници се поистовећују са стадом), те страдање (жртвено јагње), због чега се и ова животиња према народним веровањима држи за свету.

1 natdrakulic@gmail.com.

2 Такво је, на пример, и српско етиолошко предање о пчели из Моравског округа: „Бог и св. Сава саградише воденицу, али не смислише мицало. [...] Ђаво дође на реку да види воденицу, те рече осталим ђаволима како би се лако могла направити таква справа. Њихов је разговор прислушкивала пчела, која бејаше на капи у ђавола, па полете да исприча Богу шта је чула. Ђаво чу зујање пчеле, досети се да ће ова све испричати, те посла силан град да убије пчелу. Пчела стиже да долети до Бога и све му исприча, али је град скоро преби напола, тако да њено телашце само што се није по средини прекинуло. Пчела се поче жалити Богу: *Како ћу сад изаћи пред остале овако пребијена на пола и ружна? – Не жалости се – рече Бог. – Осад ће све мушице бићи исте као ти!*” (Гура 2005: 337).

Како би се анализирила симболика пчеле у српској усменој лирици и осветлила њена улога у обредима, за потребе рада осврнућемо се на четири песме: једну коледарску: *Летела је, коледо, / Медна буба, коледо* (Грбић 1909: 94), две ускршње: *Долетје челка од Бога, / Казује лепо богаишо, / Велигдан шарен, прешарен* (Јастребов 1886: 119) и *Долетје челка од бога, / Казује лепо богаишо: / Велигдан белом променом* (Бован 1964: 80) и једну ђурђевску: *Ђурђево цвеће најлепше* (Рајковић Кожељац 1978: 6).

Приступ нашој грађи биће компаративан, пошто је избор вршен на основу жанровских и тематско-мотивских релација. У свакој од песама доминира мотив пчеле, што је значајна спојница преко које је могуће објаснити низ народних веровања, предања, обреда, обичаја, све у контексту обредног календара који подразумева поделу године на „два полугођа – ’ђурђевско’ и ’митровско’, свако са својим привредним и пословним дешавањима” (Недељковић 1990: VIII).

2. Компаративна анализа обредних песама мотивом пчеле

2.1. Анализа коледарске песме

Уз стихове:

„Летела је, коледо,
Медна буба, коледо,
Уз Дунаво, коледо,
Низ Дунаво, коледо,
Летела је, коледо,
Тражила је, коледо,
Младог Бога, коледо” (Грбић 1909: 94)

стоји напомена да су извођени о Божићу, из чега поуздано закључујемо да је реч о коледарској песми.

Кретање пчеле може се пратити на вертикалној и хоризонталној равни. Она иде: уз и низ Дунав, с једне на другу страну, у потрази за Младим Богом. Такође, налази се између неба и земље, с обзиром на то да се креће кроз ваздух. Сам лет указује на медијаторску улогу, што потврђује и присуство реке, велике водене површине, граничног простора између два света.

Пчела је овде повезана с Христом, јер трага за Младим Богом, а преко њега и с Богородицом³. Песма, поред хришћанске симболике, активира и веровања архајског, паганског човека, јер је Млади Бог некада могао представљати Нову годину. Словенска именица бог најпре је означавала земаљско добро, а потом божанство што дели срећу. Божића је преузело хришћанство, где га је наследио Исус и задржао значење доброг бога давања (в. Карановић 1996: 266).

Млади Бог се у народним песмама јавља као неко ко долази *с оне стране, иза воде*, одакле према песми стижу коледари. Реч је, дакле, о граничним просторима, блиским оностраним. И пчела има могућност прелетања из овог у онај свет и обрнуто, па се тако може успоставити релација не само с Младим Богом, већ и с обредном поворком (коледарима), који на акционалном плану ритуала обављају исто што и пчела чини на поетском – комуницирају с вишом силом, не

3 Порекло пчеле објашњава се предањем о њеном настанку из суза мајке која је оплакивала погубљеног, а потом васкрслог сина. Тако се родитеља и њено дете директно могу повезати с Богородицом и Христом. Веза пчелиње матице с Божјом мајком очигледна је већ у номинацији: *мајица, маји и мајка* (в. Толстој, Раденковић 2001: 458–460).

би ли обезбедили берићет за читав колектив. Такође, Дунав као простор кретања пчеле уводи низ асоцијација, пошто се она код Словена повезује и с водењаком⁴.

Значење припева *коледо* је заборављено, али је познато да се тако понекад назива велики божићни хлеб (божићњак). Негде се месец децембар назива коледаром, а у Македонији он означава Бадњи дан (в. Карановић 1996: 264–265). У сваком случају, овај се припев односи на благостање што доноси Нова година. Попут опхода обредних поворки коледара око села, пратећи кружење сунца, пчела лети уз и низ Дунав, при чему се активира њихова веза са соларним култом (в. Гербран, Шевалије 2009: 680–682).

Да се пчела не јавља случајно у коледарској песми, показује и низ обреда што су се обављали на Бадњи дан и Божић. Пошто је она света животиња, предузимане су магијске радње приликом изговарања благослова током ложења бадњака, чије обиље искри наговештава мноштво пчела. Ујутро, на Божић, у устима се задржава вода, којом се човек претходно напојио директно с извора, и њоме се потом прскају кошнице да би било меда као воде, или се на њих сипају течност и песак из реке, изговарајући басму: „Како ја вас преливао водом, тако ви мене на лето медом! Колико песка у води, толико пчела у кошници, нек дају Бог и данашњи свети Божић!” (Раденковић, Толстој 2001: 458–460).

Обичај је да на Бадњи дан полаженик обиђе три пута око ватре, старне мало бадњаке, па седне на прочеље, где га огрну губерром, он узме ватраљ, па креше угарке и говори: „Колико ових варница, домаћине, толико ти било оваца, и новаца; крмака и трмака; овнова и волова, итд.” (Милићевић 1984: 170). Овим се благословом позива обиље стоке и пчела (пошто је трмак синоним за кошницу), чиме се потврђује релација међу овим животињама, од чијих приноса аграрна заједница зависи током читаве године.

Интересантно је посматрати на који начин се у свега неколико стихова активира низ симболичких значења. Не рачунајући припев, ова песма има следеће исказе: *Лешела је; Медна буба; Уз Дунаво; Низ Дунаво; Лешела је; Тражила је; Млагоџ Боџа*. Оваквом кумулацијом сажимају се сва горенаведена симболичка поимања пчеле, при чему се посебно наглашава њена медијаторска улога исказана анафором: *Лешела је*, као и обредни амбијент извођења саме песме. Анафора: *Лешела је* и припев: *коледо* указују на пчелу летача и трагаоца за Младим Богом, чије је проналажење неопходно ради Божјег благостања и свеопште плодности на земљи, због чега се коледарски обред и обављао.

Уколико обратимо пажњу на контекст, добићемо и одговор на питање зашто се трага за Младим Богом, што у песми није експлицитно исказано. Наиме, као што коледари певају и обављају низ обредних радњи ради обезбеђивања плодности на свим нивоима људске заједнице, тако и пчела врши своју потрагу, не би ли дошло до обнављања природе и свеопштег земаљског благостања. Уз то, као што су коледари повезани с култом предака и оностраним, тако је и пчела у свези са нечим што се налази на другој страни (на шта свакако указује присуство воде) и то пре свега с Младим Богом који нас даље упућује на низ већ поменутих божанстава (Христ, Богородица, водењак).

4 Низ обреда и обичаја око пчела указују на ову релацију. У ноћи на Преображење, у воду се бацају свежи мед и восак, а у цаку се утапа први рој, или најбоља кошница. Као награду, водењак умножава рој и штити пчелињак, који се понекад специјално постављао поред реке, да би водењак пазио на пчеле. Воденично мотовило се ставља у пчелињак, како његове станарке не би побегле. Пчеле се шкропе водом с воденичног точка, такозваном омајом. Разне воде: неначета, украдена, узета с бројних места, света, громава, широко се употребљавају у пчеларству (в. Толстој, Раденковић 2001: 458–460).

2.2. Анализа *двете* ускршњих песама

Уз стихове:

„Долете челка од Бога,
Казује лето богато,
Велигдан шарен, прешарен,
Ђурђевдан травком и шумом,
Петровдан белим јечменом” (Јастребов 1886: 119)

стоји следећа напомена:

„Желаные гости не заставляють себя долго ждать. Всѣ заранеѣ знают мѣсто, день и часъ, когда предстоитъ то общее празднество, благодаря которому село это превращается въ настоящую ярмарку. Здѣсь поютъ слѣдующия хороводныя пѣсни”⁵ (Јастребов 1886: 119).

Према томе, ова се песма жанровски може одредити као велигданска, то јест ускршња.

Радње које се односе на пчелу исказане су у аористу од глагола свршеног вида (*долете*) и презенту од глагола несвршеног вида (*казује*). Аорист упућује на радњу која се управо десила, као и на чињеницу да је њено остварење изузетно важно, посебно наглашавајући пчелино долетање с неба на земљу. Презент смешта казивање пчеле у садашње време, при чему се оно опажа као трајна радња. Говор се додатно усложњава набрајањем најављених догађаја, па се песма не завршава стихом: „казује лето богато” (Јастребов 1886: 119), већ се наводе празници чије је обележавање веома значајно у летњем периоду године, с циљем да се истовремено изазове оно што је изречено, али и продужи трајање *богаште* године:

„Велигдан шарен, прешарен,
Ђурђевдан травком и шумом,
Петровдан белим јечменом” (Јастребов 1886: 119).

И у овој песми пчела има улогу медијатора. Она повезује небеско и земаљско, те представља божјег гласника, при чему се изнова активира веза између пчеле и Бога, што опет указује на чињеницу да је реч о сакралном бићу. Најављује се берихетно лето, односно божанско, годишње благостање. Као што је Христ васкрсао, тако и природа треба да се обнови. Због тога је неопходно обратити пажњу на контекст извођења ових стихова, јер је Ускрс празник што, између осталог, упућује на почетак летњег полугођа, када вегетација одумири и изнова се рађа.

Поред Ускрса, песма помиње и друге празнике – Ђурђевдан и Петровдан. Пчела најављује „Велигдан шарен, прешарен” (Јастребов 1886: 119); односно Ускрс пун шареног цвећа, „Ђурђевдан травком и шумом” (Јастребов 1886: 119); при чему се апострофира пролећно бујање вегетације и одлазак девојака у биље (травке) на Ђурђевдан; и „Петровдан белим јечменом” (Јастребов 1886: 119), уз истицање значаја сазревања житарица, пре свега јечма. За разлику од претходно анализираних, коледарске песме, где је остварена релација пчеле са сточарским култом, овде је остварена њена веза са земљорадњом, као и магијски значај ове животиње за радове на њиви, ливади и у пољу, од чијих приноса зависи и сама производња меда.

5 Пожељним гостима се не допушта да дуго чекају. Сви унапред знају за место, дан и време када ће се одвијати то опште славље због ког се село претвара у прави вашар. Тада се певају следеће песме у хору.

Мотив пчеле у велигданској песми свакако није случајан и безразложан, с обзиром на то да постоје обичаји око ње који се обављају на овај празник. На Руском северу и у Белорусији тада се у кошнице ставља комадић воска од освећене васкршње свеће, како би било радости у пчелињаку. Украјинци имају обичај да се пчелама честита Ускрс речима: *Христос воскрес!* Код Јужних Словена у пчелињак се стављају шарена ускршња јаја. Пролећно изношење пчела у пчелињак везује се за одређене празнике, па и за сам Ускрс. Пчелари на подручју Сјерађа труде се да на овај дан неколико пута ударе у звоно, да се пчеле пробуде из зимског сна (в. Гура 2005: 350–351). Наведене обредне радње потврђују култни значај ове животиње, како код Срба, тако и код Словена уопште.

Поводом другог стиха песме, што се односи на доношење добрих вести, важно је нагласити да се код Хебреја пчела јавља у вези с казивањем. Њено име „Dbure” произлази из корена „Dbr”, која означава говор. Символизује речитост, поезију и интелигенцију; дух и реч⁶. Такође, сматра се да не рађа, већ да мајка постаје радом својих усана, као што је и Христ постао из Очевиx уста (в. Гербран, Шевалије 2009: 680–682). Због тога се пчели и у самој песми приписује причање у стиху: „Казује лето богато” (Јастребов 1886: 119).

Тако јој се подарује способност говора, због чега је погодна да буде божји гласник и медијатор између неба и земље. Значајно је напоменути да се у митовима акт стварања везује за постанак одређених бића, или предмета од тела предака приношених на жртву (тип 1); или се њихов настанак описује тако што их порађају преци или господари (тип 2); а такође, стварање је могуће извршити одвајањем од божјег тела, или његовим излучевинама (тип 3). Стварање номинацијом сматра се подтипом божјег порађања бића или предмета (тип 2а), што представља духовну еманацију божанства. Овај тип није карактеристичан за архаичне митове (в. Мелетински 1983: 196–202).

Пчела која у овој песми „казује лето богато” (Јастребов 1886: 119) може се посматрати као гласник којем је од бога дато да путем речи изазива оно што изговара. Тако се на пчелу преноси способност стварања номинацијом. Притом се подразумева да ће изговорено бити и остварено.

Када је реч о стилским, уметничким и језичким средствима, битно је напоменути да је песма изграђена на елипси и кумулацији, што се види у низању празника, као и одсуству глагола у стиховима:

„Велигдан шарен, прешарен,
Ђурђевдан травком и шумом,
Петровдан белим јечменом” (Јастребов 1886: 119).

Изостављање глагола може се тумачити у складу с већ поменутом способношћу пчеле да говори и ствара номинацијом, при чему се именицама и именским речима призива настанак онога што се њима означава.

Овој ускршњој песми аналогни су стихови:

„Долете челка од Бога,
Казује лето богато:
Велигдан белом променом,
Ђурђевдан белом јаганцом,
Никољдан травом зеленом,
Спасовдан житом класаном,

6 Легенда у вези с Пиндаром и Платоном (да су на њихове усне док су били у колевци слетеле пчеле) понавља се и код Амброзија Миланског којем пчеле дотичу усне и улазе му у уста.

Петровдан српом и косом,
Крстовдан гувно справљено,
Митровдан поље свршено,
Увати гњездо те седи” (Бован 1964: 80).

Због садржине и паралеле с претходним насловом, песму бисмо могли одредити као велигданску, односно ускршњу, иако Владимир Бован не наводи ниједан податак поводом ње. Реч је, заправо, о варијантама, при чему друга, дужа верзија „поред типске семантике благослова плодности преноси и аграрно знање о следу пољских радова, а сугестијом благовременог доспевања усева призива плодну аграрну годину” (Перић 2018: 494).

Уводни стихови истоветни су почетку претходне песме, при чему се изнова активира повезаност пчеле с речју, као и њена медијаторска улога. Ипак, овде је набројано више празника. Поред Ускрса, Ђурђевдана и Петровдана, помињу се још и Никољдан, Спасовдан, Крстовдан и Митровдан, при чему фигуре елипсе и кумулације још више долазе до изражаја. Важно је нагласити да се описује читаво летње полугође, од Ускрса до Митровдана. При томе се уз сваку светковину помиње одређена радња што обезбеђује *богајто лето*, а у вези је са сточарством и земљорадњом, које у значајној мери зависе од природе, више силе с којом је, према веровањима архајског, па и традиционалног човека, неопходно успоставити контакт преко обредних радњи, не би ли се умилостивила.

Стих: „Велигдан белом променом” (Бован 1964: 80) најављује почетак бујања вегетације. У традиционалној заједници, на ускршњи празник, девојке су добијале ново, бело рухо, што се овде и наглашава. Стих: „Ђурђевдан белом јаганцом” (Бован 1964: 80) алудира на клање јагњаци на Светог Ђорђа, светковину уз коју се такође везују бројни обреди око оваца (в. Милићевић 1984). Стихом: „Никољдан травом зеленом” (Бован 1964: 80) означавају се плодност и вегетација у бујању. Стих: „Спасовдан житом класаном” (Бован 1964: 80) овом празнику приписује зрење жита. Стих: „Петровдан српом и косом” (Бован 1964: 80) доводи у везу Петровдан са жетвом. Стих: „Крстовдан гувно справљено” (Бован 1964: 80) успоставља релацију између Крстовдана и вршидбе. Стихом: „Митровдан поље свршено” (Бован 1964: 80) песма описује пун круг летњег дела године и најављује долазак зимског полугођа, када се престаје с радовима у пољу. Важно је напоменути да се празници у овој песми помињу у контексту обредног календара.

Симболика пчеле углавном се заснива на њеној марљивости и уређењу кошнице (в. Гербран, Шевалије 2009: 680–682), што се овде види на месту где се она доводи у везу са сточарским и земљорадничким пословима. Ова песма истовремено представља и кратку причу о томе око ког празника се обављају који послови у пољу и тору, због чега нас непрестано враћа у контекст њеног извођења. Спргнутим исказом полази се од Ускрса, када природа васкрсава, и иде све до Митровдана, завршетка летњег полугођа. Последњи стих: „Увати гњездо те седи” (Бован 1964: 80) такође наглашава почетак зиме, јер се пчела враћа у кошницу и попут човека престаје с радом у пољу. На тај начин су природа, пчела и човек доведени у аналогну везу. Вегетација улази у фазу опадања, а остала бића, пратећи дешавања у природи, завршавају своје послове и затварају се у склониште.

2.3. Анализа ђурђевоке песме

Уз песму:

„Ђурђево цвеће најлепше,
Брала их Ђурђа девојћа, их!
Долете пчела од неба,
Донесе гласе од Бога:
С јагањци лето богато,
Са жито лето богато,
Са вино лето богато, их!” (Рајковић Кожељац 1978: 6)

стоји напомена да се изводила на ђурђевданском уранку. Испевала ју је Љубица Васиљевић, рођена у Кленовцу код Неготина, 1924. године, од оца Милоша и мајке Деве, а живи у Бруснику. Стихове је запамтила од своје бабе Милице Станојевић, неписмене старице која је певала до смрти. Запис наводимо у целисти, пошто сведочи о аутентичности песме и контексту њеног извођења.

У стиховима:

„Ђурђево цвеће најлепше,
Брала их Ђурђа девојћа, их!” (Рајковић Кожељац 1978: 6)

видимо да ђурђевданско цвеће има повлашћену улогу. Девојка која 6. маја иде у бербу травки назива се *Ђурђом девојћом*. Тако се она доводи у директну везу с празником посвећеном култу плодности, као и с обредним брањем биља о пролећним светковинама.

Пчела у овој песми има улогу медијатора и весника, односно божјег гласника. Брање цвећа означава се глаголом несвршеног вида, у перфекту (*брала*), при чему видимо да је оно трајало у прошлости. Ту радњу прекида пчела, чији се долазак најављује глаголима свршеног вида у аористу (*долете*; *донесе*) а тиме се наглашава значај њеног силаска с неба на земљу. Пчела призива берићетну годину, при чему се посебан значај придаје јагањцима⁷, жити⁸ и вину⁹, па тако стихови активирају низ обредних радњи, како оних око пчела, тако и оних у вези с овцама, житом (хлебом) и лозом (вином).

Симболика жртвеног јагњета доводи овцу у везу с Христом. У Библији се људи називају стадом Божјим. Од жита се месио хлеб, при чему у овој песми жито и вино можемо аналогно повезати с Христовим телом и крвљу. На тај начин ова песма, поред паганских, активира и низ хришћанских веровања, уз посебно наглашену паралелу између пчеле и божанског начела.

7 Ђурђевдан је, између осталог, и празник посвећен сточарском култу. Овде се изнова активира веза између овце и пчеле, при чему су обе животиње сматране за ритуално чисте и свете. Бројни обреди и обичаји око ове светковине повезани су управо с овцама. До Ђурђевдана многи неће да окусе јагњетину. Не само да није дозвољено јести јагњеће месо до 6. маја, већ се сматра грехотом да се пре тога одваја јагње од своје мајке. У Босанској крајини јагње које се коље на Ђурђевдан за то је унапред намењено и назива се ђурђевилом. Од њега ваља да окуси сваки укућанин, али му кости треба сачувати, да се не би ломиле, јер ће онда преко године овце ломити ноге. Кожа са ђурђевила се продаје без погодбе, а новац добијен за њу се даје цркви (в. Милићевић 1984: 118–123).

8 Жито се овде може довести у везу с хлебом, при чему је значајно нагласити да код Јужних Словена у пчеларској магији важна улога припада хлебу као карактеристичном симболу плодности. Како би се пчеле добро ројиле и давале много меда, у Србији жене мажу кошнице остацима теста од обредног колача (Хомоље, Бољевачки округ, Ваљево). Такође, испечена божићна погача носи се у торове, стаје, али и кошнице, а понекад се за Божић пчелама пече посебан хлеб с украсом у виду саћа (в. Гура 2005: 351).

9 Уочи Ђурђевдана, у Шумадији девојке режу лозу, хватају њен сок и њим ујутро мажу косу и чешљају се, како би им коса порасла дуга (в. Милићевић 1984: 119).

Важно је још напоменути да се на Ђурђевдан обављао низ обредних радњи око пчела. Како рој не би одлетео, код Јужних Словена се уочи Ђурђевдана раником или сврдлом узоре круг око пчелињака и ти се предмети оставе преко ноћи поред кошница (в. Гура 2005: 348). У Босанској Крајини на овај празник се са сваког пера од воденичког кола одреже помало дрвета, што се завеже у крпицу и метне у пчелињак, да не би туђа пчела нападала мед и носила га (в. Милићевић 1984: 123). Нека љубавна чарања што изводе девојке на Ђурђевдан односе се на пчеле. Оне остављају кошуљу да преноћи на кошници, да би момци јечали за њима, као што то чине ове животиње у свом склоништу (в. Гура 2005: 345–346). Појава пчеле у наведеној ђурђевданској песми активира, како читав обредни контекст у којем је извођена тако и њену свезу с култом плодности¹⁰ и специфичну еротску симболику¹¹.

Спрегнутим изразом уз фигуре кумулације и елипсе у стиховима:

„С јагањци лето богато,
Са жито лето богато,
Са вино лето богато, их!” (Рајковић Кожељац 1978: 6),

као и у претходним песмама, особито се наглашавају елементи *богајтоџ леџа* и активира празнични, обредни амбијент. Такође је важно напоменути да су се обреди у вези с јагањцима обављали око Ђурђевдана (када почиње летње полугође), послови око жита током јула и августа, а они око грожђа и вина током септембра и октобра. На тај начин ова песма, попут претходне, спрегнутим изразом описује читав летњи период године и тиме призива берићет.

3. Закључне напомене

У наведене четири песме пчела има улогу медијатора. У првој се та функција види у њеном прелетању с једне на другу страну реке, као и граничном простору на вертикалној (лет између неба и земље), и хоризонталној равни (лет уз и низ Дунав). У другој, трећој и четвртој песми за посредништвом ове животиње може се трагати у долетању из горњег у доњи свет, при чему се активира и улога пчеле као божјег гласника. У свим стиховима она је сакрално и чисто биће, у директној вези с божанством. У првој песми је повезана с плодношћу, јер тражи Младог Бога и обезбеђује долазак Нове године на земљу ради благостања и обнављања природе. У осталима доноси глас о *богајтоџ* лету, фингирајући значајне празнике, као и везу ове животиње са сточарским и земљорадничким култом.

ЛИТЕРАТУРА

- Бован 1964: В. Бован, *Народна књижевност Срба на Косову: лирске песме I–II*, Приштина: Јединство.
Гербран, Шевалије 2009: А. Гербран, Ж. Шевалије, *Речник симбола*, Нови Сад: Стило арт – Киша.
Грбић 1909: С. Грбић, *Српски народни обичаји из Среза бољевачког*, Београд: Српска краљевска академија.

10 За пчеле се везује брачна, еротска и симболика плодности. Убод пчеле понекад може да сугерише коитус. Код Белоруса се верује да ће девојка која је сањала да ју је убола пчела остати трудна (в. Гура 2005: 345).

11 Еротска симболика пчеле јасна је и у свадбеним благословима младенцима. Постоји и обичај да након прве брачне ноћи, ако се покаже да је невеста часна, младожењин отац медом од свих пчела, које има код куће, гости невестине родитеље (в. Гура 2005: 346).

- Гура 2005: А. В. Гура, *Симболика животиња у словенској народној традицији*, Београд: Бримо – Логос – Александрија.
- Јастребов 1886: И. С. Јастребов, *Обычаи и пѣсни шурецкихъ Сербовъ: (въ Призрѣнѣ, Ипекѣ, Моравѣ и Дибрѣ): изъ пушевыхъ записокъ И. С. Ястребова*, С.-Петербургъ: Типографія В. С. Балашева.
- Карановић 1996: З. Карановић, *Анѳологија српске лирске усмене поезије*, Нови Сад: Светови.
- Мелетински 1983: Е. М. Мелетински, *Поеџика миџа*, Београд: Нолит.
- Милићевић 1984: М. Ђ. Милићевић, *Животи Срба сељака*, Београд: Просвета.
- Недељковић 1990: М. Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Београд: Вук Караџић.
- Перић 2018: Д. Перић, Календарско знање и аграрни календар у српским обредним песмама, у: Е. Андрић, Д. Смиљанић (ред.), *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, XLIII/1, 485–501.
- Раденковић 1996: Љ. Раденковић, *Симболика светиа у народној маџији Јужних Словена*, Београд: Просвета.
- Рајковић Кожељац 1978: Љ. Рајковић Кожељац, *Здравац миришљавац: народне пѣсме и бајалице из Тимочке крајине*, Зајечар: „Зајечар”.
- Толстој, Раденковић 2001: С. М. Толстој, Љ. Раденковић, *Словенска миџологија: енциклопедијски речник*, Београд: Zeptr book world.

SYMBOLISM OF THE BEE IN SERBIAN ORAL LYRICAL POETRY

Summary

This paper deals with the symbolism of the bee in Serbian oral lyrical poetry. A few ritual poems are examined: one that used to be sung on Christmas Eve, two that used to be sung on Easter, and one that used to be sung at Saint George's Day. Also, special attention is given to the context of their performance, in order to restore activated meanings in their specific festive atmosphere. It is assumed that the bee has the role of a mediator between God and the people, Heaven and earth. Our goal is to find out which traditions, beliefs, rituals, and customs these songs refer to, and how they do so (by employing which artistic, stylistic, and linguistic figures). Following the same motif of the bee may contribute to comparative analyses of these poems. The paper consists of three parts: the introduction, comparative analyses of the poems, and the conclusion. The first segment is dedicated to a methodical explanation of our approach to ritual poetry, illuminating our choice of literary material. The second part is crucial, as it represents the analytical interpretation of each poem. And the third part gives some important conclusions and results of our comparative research.

Keywords: the bee, symbolism, Serbian oral lyrical poetry, ritual, festival

Nataša S. Drakulić Kozic